

JINOYATCHILIKGA QARSHI KURASHISH

Odiljonova Sarvinoz Diyorbek qizi

Andijon Yuridik Texnikumi 1-kurs Tel:+998936309645

Annotatsiya: Mazkur ish jamiyat taraqqiyotiga to'siq bo'luvchi salbiy illat – jinoyatchilikka qarshi kurashishning dolzarb nazariy va amaliy masalalariga bag'ishlangan. Jinoyatchilikning sabablari va shart-sharoitlari, uning turlari va dinamikasi tahlil qilinadi. Kurashishning huquqiy asoslari, profilaktik mexanizmlar (umumiy va yakka tartibdagi profilaktika), huquqni muhofaza qiluvchi organlarning o'rni hamda xalqaro hamkorlik jihatlari ko'rib chiqiladi. Ayniqsa, jinoyatlarni barvaqt oldini olish, fuqarolarning huquqiy ongi va madaniyatini oshirish orqali jinoyatchilikning oldini olishga qaratilgan samarali strategiyalar taklif etiladi. Maqsad – jinoyatchilikka qarshi kurashish tizimini takomillashtirish bo'yicha ilmiy asoslangan tavsiyalar ishlab chiqish.

Kalit so'zlar: jinoyatchilik, kriminologiya, profilaktika, oldini olish, huquq-tartibot, jinoiy adliya, rezidiv, sabab va shart-sharoit, viktimologiya, qonun ustuvorligi.

KIRISH

Jinoyatchilik – bu insoniyat jamiyatining paydo bo'lishidan beri mavjud bo'lgan, ijtimoiy taraqqiyotga, shaxs, jamiyat va davlat manfaatlariga jiddiy zarar yetkazuvchi, doimiy o'rganish va kurashishni talab etuvchi murakkab ijtimoiy-huquqiy hodisadir. Uning mavjudligi nafaqat iqtisodiy yo'qotishlarga olib keladi, balki fuqarolarning hayotiga, sog'lig'iga, huquqlariga xavf tug'diradi, jamiyatda ishonchsizlik va qo'rquv muhitini shakllantiradi. Shu sababli, jinoyatchilikka qarshi kurashish har bir zamonaviy, huquqiy davlatning ustuvor vazifasi hisoblanadi.

Mavzuning dolzarbligi shundan iboratki, globalashuv jarayonlari, axborot texnologiyalarining rivojlanishi va ijtimoiy-iqtisodiy o'zgarishlar jinoyatchilikning yangi turlarini (masalan, kiberjinoyatlar, transmilliy uyushgan jinoyatchilik) keltirib chiqarmoqda. Bu esa kurashish usullarini doimiy ravishda takomillashtirishni, profilaktik choralarini chuqurlashtirishni talab etadi. Jinoyatchilikka qarshi kurash tizimini samarali tashkil etish orqali jamiyatda qonun ustuvorligini mustahkamlash, inson huquqlari va erkinliklarini kafolatlash mumkin.

Mazkur ishning maqsadi jinoyatchilikning sabablari va unga olib keluvchi shart-sharoitlarni kriminologik jihatdan atroflicha tahlil qilish, shuningdek, jinoyatlarni oldini olish (profilaktika) va bartaraf etishning huquqiy hamda tashkiliy mexanizmlarini o'rganishdan iborat. Shuningdek, mavjud kurashish amaliyotini tanqidiy ko'rib chiqish va uni zamon talablariga mos ravishda takomillashtirish bo'yicha ilmiy asoslangan tavsiyalar ishlab chiqish ham asosiy vazifalardan biri hisoblanadi.

Ushbu ishda jinoyatchilikka qarshi kurashishning nazariy asoslari, amaliyotda qo'llaniladigan profilaktik choralar, huquqni muhofaza qiluvchi organlarning o'rni hamda xalqaro tajriba tahlil qilinadi.

I BOB: Jinoyatchilikning nazariy asoslari va uni keltirib chiqaruvchi omillar tahlili

Bu bobda jinoyatchilik hodisasi ilmiy jihatdan o'rganiladi va unga qarshi kurashish strategiyalarini ishlab chiqish uchun asos yaratiladi.

1.1. Jinoyatchilikka kriminologik ta'rif va xususiyatlari

Jinoyatchilik – ijtimoiy-huquqiy hodisa sifatida ma'lum bir davr va hududda sodir etilgan barcha jinoyatlarning yig'indisi bo'lib, o'ziga xos miqdoriy va sifat ko'rsatkichlariga ega. Bu yerda jinoyatchilikning holati, darajasi, tuzilishi va dinamikasi kabi asosiy kriminologik ko'rsatkichlar tahlil qilinadi.

Holati: Jinoyatlarning umumiy soni.

Tuzilishi: Jinoyatlar turlarining (masalan, og'ir, o'ta og'ir, iqtisodiy, kiberjinoyatlar) umumiy sondagi ulushi.

Dinamikasi: Jinoyatchilik ko'rsatkichlarining vaqt o'tishi bilan o'zgarishi (o'sishi yoki kamayishi).

1.2. Jinoyatchilik sabablari va shart-sharoitlarining tahlili

Jinoyatchilikka qarshi samarali kurashishning asosiy sharti – uni keltirib chiqaruvchi ildiz sabablarni aniqlashdir. Jinoyatga sabab bo'luvchi omillar quyidagicha guruhlanadi:

Ijtimoiy-iqtisodiy omillar: Ishsizlik, kambag'allik, daromadlar tengsizligi, ta'lim va sog'liqni saqlash sohasidagi muammolar.

Ijtimoiy-ma'naviy omillar: Huquqiy ong va madaniyatning pastligi, ma'naviy qadriyatlarining inqirozi, zo'ravonlik madaniyatining tarqalishi, oilaviy tarbiyadagi kamchiliklar.

Tashkiliy-boshqaruv omillar: Davlat organlari faoliyatidagi korrupsiya, nazoratning sustligi, jazo muqarrarlari prinsipining to'liq ta'minlanmasligi.

Tahlil: Ushbu omillarni chuqur tahlil qilish orqali, jinoyatchilikni bartaraf etishga qaratilgan maqsadli profilaktik dasturlarni ishlab chiqish uchun asos yaratiladi. Ko'pincha shaxsdagi salbiy psixologik xususiyatlar (masalan, agressivlik, huquqiy nigilizm) ijtimoiy sharoitlar bilan qo'shilib, jinoyat sodir etishga turtki beradi.

Jinoyatchilikka qarshi kurashish masalalariga bag'ishlangan mazkur ish davomida jinoyatchilikning murakkab ijtimoiy-huquqiy hodisa sifatidagi mohiyati, uni keltirib chiqaruvchi asosiy omillar hamda bu illatga qarshi kurashishning samarali strategiyalari chuqur tahlil qilindi.

Murakkab Sabablar Tizimi: Jinoyatchilik birgina omil emas, balki ijtimoiy-iqtisodiy, ma'naviy-axloqiy va tashkiliy-boshqaruv omillarining o'zaro bog'liqligi natijasida yuzaga keladi. Ishsizlik, ta'lim darajasining pastligi va huquqiy nigilizm jinoyatni keltirib chiqaruvchi asosiy shart-sharoitlar bo'lib qolmoqda.

Profilaktikaning Ustuvorligi: Tahlillar shuni ko'rsatdiki, jinoyatchilikka qarshi kurashishning eng samarali usuli – jazoni muqarrar qilishdan ko'ra, uni oldini olish (profilaktika) dir. Umumiy profilaktika choralari (ta'lim, targ'ibot, qonuniy shart-sharoit yaratish) hamda yakka tartibdagi profilaktika (rezidivistlar va xavf guruhiga mansub shaxslar bilan ishlash) ni kuchaytirish hal qiluvchi ahamiyatga ega.

Tizimli yondashuv zaruriyati: Kurashish nafaqat huquqni muhofaza qiluvchi organlarning, balki barcha davlat organlari, mahallalar, ta'lim muassasalari va fuqarolik jamiyati institutlarining birgalikdagi tizimli faoliyatini talab etadi.

Taklif va tavsiyalar

O'tkazilgan tahlillar asosida jinoyatchilikka qarshi kurashish samaradorligini oshirish bo'yicha quyidagi taklif va tavsiyalar ilgari suriladi:

Ta'lim va huquqiy madaniyatni oshirish: Maktabgacha ta'lim muassasalaridan boshlab oliy ta'limgacha barcha bosqichlarda huquqiy savodxonlik va qonunga hurmat ruhini singdirishga qaratilgan maqsadli dasturlarni joriy etish.

Maxsus profilaktika markazlarini kuchaytirish: Mahallalar darajasida "Viktimologik profilaktika" amaliyotini keng qo'llash, ya'ni jinoyat qurboniga aylanish ehtimoli yuqori bo'lgan shaxslar (masalan, yoshlar, ayollar) bilan individual ishlash tizimini takomillashtirish.

Kiberxavfsizlikni ta'minlash: Axborot texnologiyalari sohasidagi jinoyatlarga qarshi kurashish uchun huquq-tartibot organlarining texnik salohiyatini oshirish va kadrlar malakasini doimiy ravishda yuqori darajada ushlab turish.

Xulosa qilib aytganda, jinoyatchilikka qarshi kurashish har bir jamiyatning doimiy e'tibor markazida bo'lishi shart. Kurashishning yangi, tizimli va insonparvar yondashuvlarini joriy etish orqali mamlakatda qonun ustuvorligini ta'minlash va fuqarolarning xavfsiz hayot kechirishini kafolatlash mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Rustamboyev M. H. Jinoyat huquqi. Umumiy qism: Darslik. – Toshkent: Adliya vazirligi yuridik kadrlar malakasini oshirish markazi, 2018.
 2. Zokirov I. B., Inogamova Z. M. Kriminologiya: Darslik. – Toshkent: O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi, 2020.
 3. Sulaymanova S. A. Jinoyat huquqi. Maxsus qism: O'quv qo'llanma. – Toshkent: TDYUU, 2022.
 4. Rashidova N. N. Jinoyatchilikka qarshi kurashishning nazariy va amaliy muammolari: Monografiya. – Toshkent: Adliya nashriyoti, 2021.
- A. P. Ignatov, V. B. Yevstigneyeva. Xalqaro kriminologiya: nazariya va amaliyot. – Moskva: Yurist, 2019. (Agar rus tilidagi manba bo'lsa).